

STENKA RAZIN'IN İDAMINDAN YEVGENİY V. PRIGOJIN'IN ÖLÜMÜNE

GÖKHAN BATU

Uzman ORSAM

“

Genel manzaraya bakıldığında, birçok spekülasyon ve bilgi kirliliğinin içerisinde en belirgin gerçeklik, isyanın bittiği andan itibaren Prigojin ve Wagner'in, uygun şartların oluşması ile birlikte sistemin dışına itileceği olmuştur. Diğer yandan, meselenin geçmişine bakılarak, Çarlık Rusyası'ndan bugüne değerlendirildiğinde, yaşananların bazı yönleriyle tarihin tekerrürü olarak değerlendirilebileceğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

”

Ukrayna'daki işgal girişimi devam ederken, 23 Haziran'da Kremlin'e karşı isyan başlatan ve emrindeki 20 bine yakın sayıda sofistike silahlarla teçhiz edilmiş Wagner savaşçısı ile cephe gerisinden Moskova'ya hareket eden Yevgeniy V. Prigojin, başkent yakınlarına geldiğinde "Adalet Yürüyüşü" adını verdiği isyanı sona erdirerek kan dökülmeden anlaşmayı kabul etmişti. Belarus Devlet Başkanı Alexander

Lukaşenko'nun arabuluculuk ettiği söylenen anlaşmaya göre, Prigojin'in Belarus'a gideceği, "Adalet Yürüyüşü"ne katılan savaşçılar hakkında açılan "silahlı isyan" soruşturmasının ise düşürüleceği ifade edilmişti. Takip eden süreçte ise Prigojin'le ilgili çelişkili bir haber akışı olmuştur. Bu kapsamda

kendisinin Belarus'ta değil, Moskova'da olduğu hatta Putin'e sadakatini sunduğuna ilişkin haberler gündeme gelmiştir. Nitekim 23 Ağustos'ta, Dimitri Utkin'in de içinde bulunduğu özel jetin Moskova yakınlarında düşmesi/düşürülmesi de bunu doğrulamaktadır. The Wall Street Journal'a göre

Prigojin, olay öncesi Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mali'ye gitmiş ve bölgedeki yetkililerle görüşerek kendileriyle çalışmaya devam edecekleri mesajını vermiştir. Aynı kaynağa göre, Prigojin'in aksine Savunma Bakanlığı tarafından, Libya'daki ortaklarına Wagner'in kurumsal ağına kontrol altına alınacağına işaretleri verilmiştir. Nitekim bu seyahatin dönüşü Prigojin'in ölümüyle sonuçlanmıştır. Genel manzaraya bakıldığında, birçok spekülasyon ve bilgi kirliliğinin içerisinde en belirgin gerçeklik, isyanın bittiği andan itibaren Prigojin ve Wagner'in, uygun şartların oluşması ile birlikte sistemin dışına itileceği olmuştur. Diğer yandan, meselenin geçmişine bakılarak, Çarlık Rusyası'ndan bugüne değerlendirildiğinde, yaşananların bazı yönleriyle tarihin tekerrürü olarak değerlendirilebileceğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır.

ÇARLIK RUSYASI'NDAN MİRAS YÖNTEM VE SORUNLAR

Ruslarda, farklı etnik unsurları savaşlarda ve iç güvenliğin sağlanmasında kullanmak Vladimir Putin'den çok daha öncesine dayanan, eski bir gelenek ve kabiliyettir. Putin'in konuya ilişkin yaklaşımları ve fikrî dünyası Rus Özel Askerî Şirketler'in (ÖAŞ) yükselmesine imkân veren tarihî dinamiklerden etkilenmiştir. Bu bağlamda Wagner'in, Rus istihbaratı tarafından Putin'in asimetrik savaş stratejisi çerçevesinde kurdukları iddia edilmektedir. Sergey Shukankin, 16. yüzyılda, varlıklı Straganov ailesinin para karşılığı Yermak Timofeyevich adlı bir Kozak atamanı

ve birliğinden güvenlik hizmeti aldığını aktarmaktadır. Yermak, daha sonra Sibir Hanlığı'na yürümüş ve burayı Rus topraklarına katarak Çar tarafından taltif edilmiştir. Kozaklar, sonraki süreçte de Rus topraklarının genişlemesinde büyük pay sahibi olmuştur. Küçük, yüksek manevra kabiliyetine sahip Kozak birlikleri, savaş yöntemleriyle bugünkü Spetsnaz'ın (özel kuvvetler) prototipi olarak nitelendirilmektedirler. Ancak Kozakların aktif olarak görev üstlendiği bu süreçler sorunsuz ilerlemediği. Dönem dönem bazı Kozak atamanları isyan etmiş ve Ruslarla da çatışmıştır. Turhan Dılmaç'ın, "Rusya'nın Ruhunu" adlı kitabında anlattığı Stenka Razin'in hikâyesi de buna bir örnektir. Lehistan seferi sırasında savaşmak istemeyen abisinin idam edilmesi sonrasında isyan eden Razin, İdil ve Astrahan bölgesinde, "derebeyleri devirip kendilerine özgürlük vermek", "onlara zulmedenlerden öç almak" gibi vaatlerle çok sayıda taiftar toplama-ya muvaffak olmuş ve ordusunun mevcudunu 20 bine kadar çıkartmıştır.

“ Prigojin ve Kremlin arasında tam bir psikolojik harp yürütüldüğünün tekrarlanmasında fayda görülmektedir. Keza Rusya, savaşta dahi olsa Wagner gibi bir yapının bin kilometreye yakın bir mesafeyi bir buçuk günde kara yolundan katederek Moskova'yı tehdit edecek pozisyona gelmesi akla yatkın bir gelişme değildir. Bu noktada Rus Ordusunun, toplum nezdinde Rus kanı akıtan taraf olmamak adına müdahale etmediği ve son ana kadar beklediği söylenebilir.

” Dört yıl kadar Çarlık'a karşı koyan Razin, sonunda yakalanarak idam edilmiştir. Razin tek örnek olmamakla birlikte, Çarlık Rusyası'ndan Sovyetler Birliği'ne aktarılan bu kabiliyet, 90'ların başında yaşanan kırılmayla günün şartlarına uygun olarak evrilip Rusya Federasyonu'na da

geçerek bugünkü ÖAŞ'lerin alt yapısını oluştururken, beraberinde bu isyan kültürünü de taşımıştır.

Dılmaç'ın ifade ettiği gibi o dönem serleşen toplumun imparatorlukla arasının bozulması bazı bölgelerde isyana meyyal bir sosyoloji ortaya koyarken, bugün Prigojin'in "adalet" olgusu üzerinden 23 Haziran'da başlattığı isyana meşru bir zemin inşa etmeye çalışması da Rus toplumunda güncel hassasiyetlerine yönelik bir stratejik iletişim hamlesidir. Zira Prigojin'in aradığı adalet, savaş meydanında Genelkurmay ve Savunma Bakanlığının hataları ve ihmalleri yüzünden ölen Rus askerleri için olmuştur. Bu noktada süreç boyunca Prigojin ve Kremlin arasında tam bir psikolojik harp yürütüldüğünün tekrarlanmasında fayda görülmektedir. Keza Rusya, savaşta dahi olsa Wagner gibi bir yapının bin kilometreye yakın bir mesafeyi bir buçuk günde kara yolundan katederek Moskova'yı tehdit edecek pozisyona gelmesi akla yatkın bir gelişme değildir. Bu noktada Rus Ordusunun, toplum nezdinde Rus kanı akıtan taraf olmamak adına müdahale etmediği ve son ana kadar beklediği söylenebilir.

PRIGOJIN-SAVUNMA BAKANLIĞI VE GENELKURMAY ÇATIŞMASI

Ukrayna savaşı sırasında Prigojin'in Genelkurmay Başkanı Valeri Gerasimov ve Sergey Şoygu'yu hedef alan sözlerinin de işaret ettiği üzere yaşanan gerginliğin aslında taraflar arasındaki daha eski çekişmelere dayandığı ifade edilebilir.

“

İsyanın son erdiği gün itibarıyla hem Kremlin hem de güvenlik bürokrasisi için Prigojin ve Wagner ile çalışılacak herhangi bir zemin kalmamıştır. Ancak hem Ukrayna'da hâlen çatışan unsurların olması hem de Prigojin'in, Afrika başta olmak üzere bireysel bağlantılarının etkili olduğu birçok ülkede Wagner'in mevcudiyeti nedeniyle Rus çıkarlarının zarar görmemesi adına geride kalan iki ay boyunca geçiş sürecinin düşünülmüş yönünde çalışmalar yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

”

Rus Ordusundaki yüksek rütbeli subayların, kâr amacı güden böyle ticari bir figürün çatışma bölgesinde inisiyatif almasının yanı sıra ÖAŞ'lerin statüsü, savaşçıların maaşları ve yönetmeliklere uymaları gibi hususlardan rahatsızlık duydukları iddiaları birçok kez gündeme gelmiştir. Dahası bunların, oligarkların menfaatleri için kullanılan güç unsurlarına dönüşmesinin önlenmesi için sıkı bir

düzenlemeye tabi tutulmalarına dair öneriler getirilmiştir. 2018 yılında, Suriye'de Wagner savaşçılarının rejim unsurlarıyla beraber Konoko Gaz Tesislerini ele geçirmeye yönelik hamlesi sırasında ABD'nin hava saldırısına maruz kalması ve sonrasında yaşanan sürecin de güvenlik bürokrasisi arasındaki çekişme ve güvenlik bürokrasisine yönelik olumsuz tutumun etkili olduğu iddia edilmektedir. Devlet hiyerarşisini Putin'e yakınlığıyla delerek ayrıcalıklı konum elde eden ve kendisine bağlı silahlı unsurların sınır ötesinde hem ordunun hem de istihbaratın tekelindeki bazı faaliyetleri yürüttüğü bilinen Wagner lideri Prigojin, kriminal geçmişiyle beraber ele alındığında bu çatışmanın geri planı daha iyi anlaşılmalıdır.

İsyanın son erdiği gün itibarıyla hem Kremlin hem de güvenlik bürokrasisi için Prigojin ve Wagner ile çalışılacak herhangi bir zemin kalmamıştır. Ancak hem Ukrayna'da hâlen çatışan unsurların olması hem de Prigojin'in, Afrika başta olmak üzere bireysel bağlantılarının etkili olduğu birçok ülkede Wagner'in mevcudiyeti ne-

deniyle Rus çıkarlarının zarar görmemesi adına geride kalan iki ay boyunca geçiş sürecinin düşünülmüş yönünde çalışmalar yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Diğer önemli husus ise stratejik iletişimde son derece kabiliyetli olan Prigojin ve Wagner'e müzahir bir toplumsal kesimin mevcudiyetidir. 1990'ların başında ordudan ve istihbarattan ayrılan, birçoğu toplumdan dışlanan kesimlerin bugünkü Rus ÖAŞ'lerin kuruluşuna zemin hazırlayan sivil yapıların şemsiyesi altında toplandığı ve dayanışma gösterdiği unutulmalıdır. Dahası son dönemde Wagner savaşçılarının önemli bir kısmının geçmişine ve yapının propaganda kabiliyetine bakılarak bu kesimin kriminalize olması ihtimal dâhilindedir. Esasen Wagner isyanının öncesinde dahi Rusya'da ÖAŞ sistematığının değişeceğine dair işaretler görülmeye başlamıştır. Bunun en önemli örneklerinden birisi Wagner öncelikli olmak üzere bu yapıların alenileşmesi ve "makul reddedilebilirlik"ten sarfı nazar edilmesidir. Diğer yandan ÖAŞ'lerin illegal statüsü üzerinden kurulan otoritenin ilelebet sürdürebilir olmadığı mevcut durumda açıktır. Dolayısıyla hâlen oturmuş olan bu yapının revize edilmesi ve güvenlik bürokrasisi tarafından da istendiği şekilde bir statüye oturtulmaları kuvvetle muhtemeldir. Ancak Ukrayna'da savaşın sürdüğü atmosferde bu konuda acele edilmeyeceği düşünülmektedir. Sonuç olarak Prigojin'in ölümü hem Rus iç siyaseti ve savunma bürokrasisi açısından hem de Rus dış politikası ve nüfuz ilişkileri açısından önemli yansımalara işaret etmektedir. ■